

30 DE ANI DE LA EVENIMENTUL CE A ANUNȚAT VOCAȚIA OCCIDENTALĂ A ȘTIINȚEI MOLDOVENEȘTI – CONGRESUL ACADEMIEI ROMÂNNO-AMERICANE DE ARTE ȘI ȘTIINȚE

Tatiana ROTARU

Academia de Științe a Moldovei

După declararea independenței Republicii Moldova, societatea manifesta un interes enorm pentru știința și cultura occidentală. În vara anului 1991, la București a avut loc un for științific al Academiei Româno-Americane, la care a participat și o delegație de cercetători de dincoace de Prut condusă de acad. Andrei Andrieș, președintele Academiei de Științe a Moldovei (AȘM). Atunci, după cum a mărturisit ulterior prof. univ. Maria Manoliu-Manea, președintele Academiei Româno-Americane de Arte și Științe, „moldovenii de la Chișinău s-au apropiat de noi și ne-au invitat, timid dar călduros, să venim și la ei *acasă*, așa cum ne-am dus *acasă* și la București, și la Paris. Și cum vom fi bucuroși să ne ducem și în Germania, în Marea Britanie sau în Țara Pindului”.

Astfel, în capitala Republicii Moldovei, în zilele de 12–16 iulie 1993, în sala Teatrului de Operă și Balet s-a întrunit cel de-al XVIII-lea Congres al Academiei Româno-Americane, sub genericul „Moldova: deschideri științifice și culturale spre Vest” (foto 1, 2, 3). În cuvântul său de deschidere, dna Maria Manoliu-Manea a menționat: „După ce am consultat membrii Academiei

printr-un referendum, după ce am discutat toate argumentele *pro* și *contra*, am ajuns la concluzia că a venit timpul ca Academia noastră să-și regândească menirea, să strângă laolaltă oamenii de știință și de artă preocupați de fenomenul românesc de pretutindeni în multitudinea aspectelor sale, atât de diferite datorită contactelor îndelungate dintre mentalități, civilizații, filosofii, hermeneutici și condiții istorice diverse. E timpul să ne înțelegem, măcar să începem să ne înțelegem, să ne potrivim expectațiile pentru ca dorințele noastre să se apropie cât mai mult de *posibil* și de *real*”.

Președinta Academiei Româno-Americane de Arte și Științe s-a referit în continuare la istoricul creării acestei instituții de cercetare. În anul 1975, la Universitatea California din Berkeley, un grup de cinci intelectuali de origine română s-au întâlnit, la îndemnul Monseniorului Octavian Bârlea, pentru a pune bazele unei *Societăți Academice Americane*. Înregistrată oficial la autoritățile din statul California, aceasta a devenit, sub numele prescurtat de ARA, o asociație de talie internațională. La început, scopul definit al ei era „cultivarea tradiției românești pe pământul american, la un înalt nivel ști-

Foto 1. De la stânga la dreapta: viceprim-ministrul Republicii Moldova Mihail Coșcodan, prof. univ. Maria Manoliu-Manea, acad. Andrei Andrieș, Ambasadoarea SUA în Republica Moldova Mary Pendleton, acad. Mihai Drăgănescu. Chișinău, Teatrul de Operă și Balet, 12 iulie 1993.

Foto 2, 3. Imagini de la deschiderea celui de-al XVIII-lea Congres al Academiei Româno-Americane. Chișinău, 12–16 iulie 1993.

ințific și artistic”. Peste un an după înființare, ARA avea 22 de membri, un membru de onoare – prof. Mircea Eliade și nouă membri asociați, după cinci ani – 45 de membri. La momentul convocării Congresului ARA la Chișinău, Societatea număra peste 200 de membri, printre care un laureat al Premiului Nobel – prof. George Palade, un membru al Academiei Franceze – marele dramaturg Eugene Ionesco, cineastul hollywoodian Jean Negulesco ș.a. În anul 2013, când s-a întrunit pentru a treia oară la Chișinău, înaltul for științific american era deja reprezentat prin circa 230 de membri și cinci beneficiari, inclusiv 47 de membri de onoare, 16 membri emeriti, 160 de membri și membri corespondenți. Membri de onoare ai Academiei Româno-Americane au fost alese de-a lungul anilor și patru personalități științifice din Republica Moldova – acad. Andrei Andrieș (1933–2012), academicienii Ion Bostan, Valeriu Canțer (1955–2017) și Grigore Belostecinic; 20 de oameni de știință și de artă din Republica Moldova au fost aleși membri corespondenți ai ARA: Dumitru Todoroi, Valeriu Dorogan, Valeriu Dulgheru, Gheorghe Avornic, Nadejda Botnari, Diana Criclivaia, Mefodie Rațiu, Teodor Zgureanu, Nina Zgardan, Sergiu Pereteatcu, Mihai Iovu, Victor Sibirschi, Tudor Leahu, Vladimir Izbaș etc.

Inițial, dialogul cu lumea occidentală presupunea integrarea specificului etnic în dimensiunile gândirii adoptive, depășirea condiției spirituale de „exilat” și integrarea ca cetățean al lumii democratice, ieșirea din politic și ideologic și integrarea în structuri academice, conforme cu organizarea academică americană. Lucru deloc ușor. În acest sens, Maria Manoliu-Manea a mărturisit: „Vă imaginați, doamnelor și domnilor, ce *mișiune*, mai aproape de «visul cu ochii deschiși...» (în eng. – *day-dreaming*) decât de lumea posibilului, și-a asumat Academia Româno-Americană de Arte și Științe când și-a propus să reunească pe cei interesați de a prezenta spațiul românesc lumii academice

americane. Dar visătorii nu s-au descurajat, poate că molipsiți fiind de acel spirit american de aventură ce nu poate să nu reacționeze la provocarea lansată de lumea necunoscutului, de lumea visului...

ARA a reușit să se integreze în spațiul științific și cultural american, să realizeze lucruri semnificative, inclusiv 18 congrese convocate anual și patru internaționale, la care intelectualii români din diasporă și cei interesați de spiritualitatea românească își prezintă ideile și realizările lor în domeniile filologiei, filosofiei, medicinei, științelor sociale, artei, ingineriei, matematicii, fizicii, chimiei etc. Cele mai relevante comunicări din cadrul forului științific sunt publicate anual într-o culegere.

Evenimentul din capitala Republicii Moldova a avut o semnificație aparte. „Poate că aici, la Chișinău, vom avea spor mai mult decât în altă parte în deschiderea drumurilor de înțelegere și colaborare, deoarece moldovenii sunt renumiți prin «sfătoșenie» – opusul artagului din alte colțuri românești – prin acea putere «de a sta la sfat», de a evoca și a vizualiza trăirile, experiența fizică și spirituală, de a se îndrepta, mai mult ca prin orice altă formă de comunicare, spre mintea și inima destinatarului. Dacă am adăuga și acea înțelepciune oglindită în dictonul strămoșilor noștri *festina lente*, care s-ar putea interpreta și ca *răbdarea de a asculta pe alții* și nu numai pe sine, în vădită opoziție cu pripeala, așteptările noastre privitoare la reușita acestui congres par a avea șanse sporite de realizare”.

Președinta Academiei Româno-Americane a adus mulțumiri gazdelor, organizatorilor acestui for științific care au depus multă muncă și suflet pentru a-i asigura succesul: acad. Andrei Andrieș, președintele AȘM, acad. Sergiu Rădăuțanu și acad. Haralambie Corbu – vicepreședinți ai AȘM, prof. Leonid Culiuc, prof. Valeria Guțu-Romalo și, desigur, Ambasadoarei SUA în Republica Moldova, Excelența Sa Mary Pendleton.

Cât privește rezultatele Congresului, ele au fost pe potriva așteptărilor. Președintele AȘM, acad. Andrei Andrieș, a relatat la finele forului că cele 10 state, participante la cel de al XVIII-lea Congres al Academiei Româno-Americane de Arte și Științe, au delegat la lucrările acestuia peste 1 000 de persoane, inclusiv 400 de peste hotare. Este de menționat că Republica Moldova n-a mai înregistrat în anii de independență un alt for științific care să fi adunat atâta lume. În cadrul Congresului au avut loc două ședințe plenare, zeci de ședințe în secții și subsecții, au fost prezentate circa 1 200 de rapoarte și comunicări. Discuțiile s-au desfășurat și în cadrul a câtorva mese rotunde. La una dintre ele, marcată de prezența marelui Eugen Coșeriu, lingviștii au abordat un subiect deosebit de sensibil pentru acele timpuri, care nu și-a pierdut actualitatea decenii la rând – problema denumirii limbii vorbite în Republica Moldova, concluzia lor fiind singura judicioasă: „Limba ce se vorbește în Moldova la est de Prut a fost dintotdeauna și este în prezent limba română, indiferent de faptul că ea prezintă unele particularități de natură regională”. Declarația adoptată în unanimitate de participanții la masa rotundă cu genericul „Limba română în Republica Moldova” a fost semnată de profesorii doctori Maria Manoliu-Manea (Davis, SUA), Eugen Coșeriu (Tübingen, Germania), Valeria Guțu-Romalo, Flora Șuteu, Constantin Dominte, Zamfira Mihail (toți din București, România), Teodora Cristea (Constanța, România), Doina Grecu (Cluj, România), Ștefana Zahareva (Sofia, Bulgaria), Anatol Ciobanu, Victor Banaru, Grigore Cincilei (toți din Chișinău, Republica Moldova), în total 106 semnături.

Lucrările Congresului al XVIII-lea al Academiei Româno-Americane au fost reflectate de 50 de jurnaliști acreditați din țară și de peste hotare – număr record de asistență mediatică pentru un eveniment științific și nu numai. În acele zile cotidianul „Moldova Suverană” titra în pagina întâi: *Un for de mare anvergură la Chișinău* (Maria Sârbu, 15.07.1993); „Făclia” – *Trei academii la Chișinău* (Leonid Busuioc, 30.07.1993); „Viața satului”, ediție specială „Caiete de cultură” – *Moldova: deschideri științifice și culturale spre Vest*, responsabili de număr – scriitorii Mihai Cimpoi, Vasile Spinei, Leo Butnaru, Gheorghe Bologan (31.07.1993) etc. Dacă e vorba de mărturii ale istoriei științei de acum 30 de ani, la ele mai putem adăuga cele trei volume publicate cu lucrările Congresului.

La eveniment au participat Mihail Coșcodan, viceprim-ministru al Guvernului, acad. Mihai Drăgănescu, președintele Academiei Române care a prezen-

tat la ședința plenară raportul *României și Academia*; prof. Emil Constantinescu, rectorul Universității din București, viitorul Președinte al României. Un mesaj de salut din partea Președintelui Republicii Moldova Mircea Snegur către participanții congresului a fost citit de consilierul de stat Viorel Cibotaru. La deschiderea Congresului au asistat reprezentanți ai Guvernului, Parlamentului, ambasadelor de la Chișinău.

Răsfoiesc filele dactilografiate, îngălbenite de vreme, ziarele cu mărturii despre acel eveniment și re-trăiesc frumoasele și emoționantele zile ale unei săptămâni de iulie a anului 1993, când Occidentul, prin intermediul membrilor Academiei Româno-Americane de Arte și Științe, și-a făcut prezența la Chișinău cu un mesaj de respect și susținere pentru știința și cultura tânărului stat Republica Moldova, oferind un sprijin necondiționat în drumul nostru spre autocunoaștere și autoidentificare. De atunci încoace, acest sprijin este la fel de generos și de important.

P.S. De-a lungul anilor, în capitala Republicii Moldova și-au ținut lucrările trei congrese ale Academiei Româno-Americane de Arte și Științe: Congresul al XVIII-lea (1993); Congresul al XXX-lea (2005), sub egida Academiei de Studii Economice din Moldova; Congresul al XXXVII-lea (2013), găzduit de Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”.

P.P.S. De mare ajutor în realizarea acestei relații ne-a fost emisiunea Elenei Melnic, jurnalistă la Radioteleviziunea Națională (<https://www.youtube.com/watch?v=LbJEKCGO4qg>). În cadrele documentare apar în prim-plan **acad. Andrei Andrieș**, **prof. univ. Maria Manoliu-Manea**, **acad. Mihai Drăgănescu**, **Monseniorul Octavian Bârlea**. Emisiunea conține fragmente ale discuțiilor fierbinți din cadrul Secției de Filologie a Congresului cu privire la denumirea corectă a limbii vorbite în Republica Moldova: în prezidiul acestei ședințe îi vedem pe **acad. Silviu Berejan**, moderator, pe **prof. Maria Manoliu-Manea**, pe celebrul lingvist **Eugen Coșeriu**, pe **prof. Nicolae Mătcaș**, ministru al Științei și Învățământului din Republica Moldova etc. Din sală se ridică cu o propunere la proiectul de Hotărâre **prof. Alexandru Moșanu**, deputat în Parlamentul Republicii Moldova. Astăzi, puțini oameni au rămas în viață dintre participanții la Congresul al XVIII-lea al ARA. Dar problemele abordate și emoțiile trăite de ei cu aproape 30 de ani în urmă, ne fac să privim cu alți ochi evenimentele trecute, să ne întrebăm în ce măsură visurile și idealurile acestei generații de aur de intelectuali au fost realizate.

T. R.